

Läkemedelskommittén Region Västernorrland Sexuella biverkningar på psykofarmaka

Cecilia Dhejne Med. Dr, specialist i psykiatri och sexualmedicin,
medicinskt ansvarig ANOVA

ANOVA, ME Endokrinologi, Karolinska Universitetssjukhuset

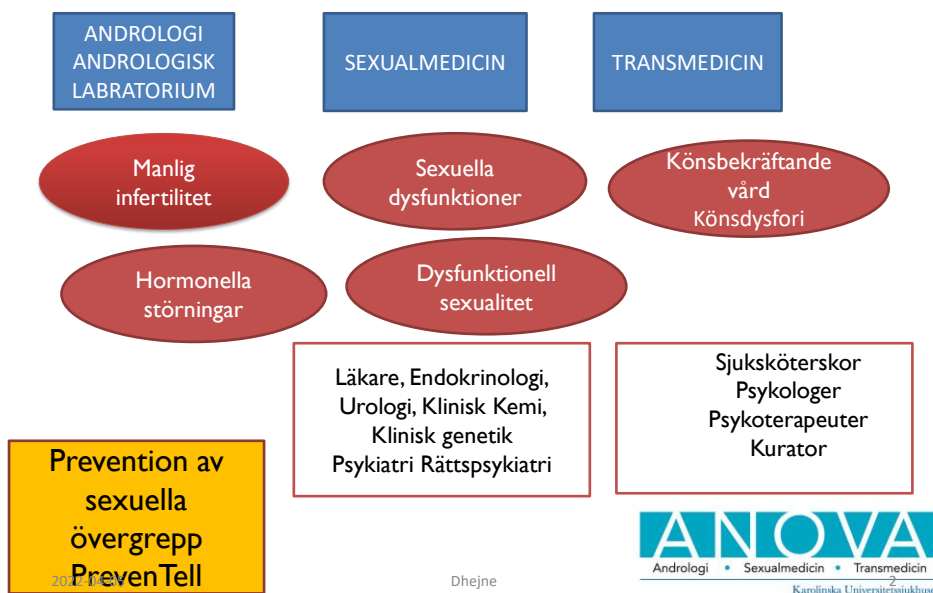

2022-04-05

Dhejne

1

ANOVA

Dhejne

2

Är sex viktigt?

	Män	Kvinnor
Sex viktigt	74 % (87 % *)	59 % (77 %*)
Nöjda	57 %	58 %
Haft sex sista året	82 %	78 %

Mindre nöjda, män 16-29 och män och kvinnor 64-84

* Andel som tyckte sex var viktigt 1996

SRHR 2017
Folkhälsomyndigheten
Sex i Sverige (1996)

2022-04-05

Dhejne

3

Sexuell och reproduktiv hälsa WHO

- Är ett tillstånd av fysiskt, känslomässigt, psykiskt och socialt välbefinnande i förhållande till alla aspekter av sexualitet och reproduktion, och inte bara avsaknad av sjukdom, dysfunktion eller skada.
- Därför bör ett positivt förhållningssätt till sexualitet och reproduktion bekräfta den roll som njutbara sexuella relationer, tillit och kommunikation spelar för självkänslan och det allmänna välbefinnandet.
- Alla människor har rätt att fatta beslut om sina egna kroppar och ha tillgång till hälso- och sjukvård och andra hälsofrämjande insatser som stödjer den rätten.

<https://www.gutmacher.org/gutmacher-lancet-commission/accelerate-progress-executive-summary>

2022-04-05

Dhejne

4

2022-04-05

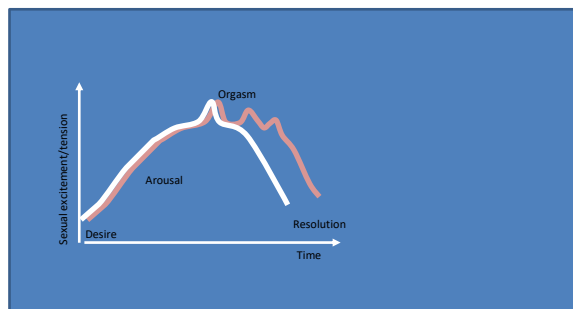
Dhejne

5

Sexuell responscykel

Lust
Upphetsning
Orgasm/utlösning

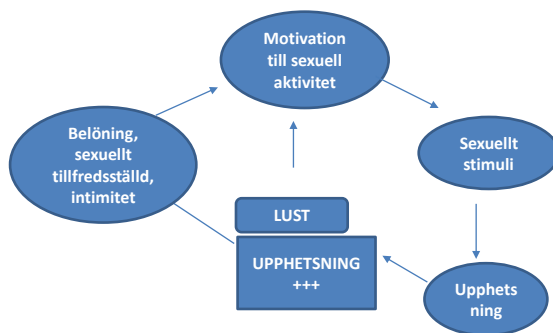
2022-04-05

Master and Johnson
Kaplan HS. (1974) *The New Sex Therapy*.
New York: Brunner/Mazel

6

Belöningsbaserad sexual respons modell

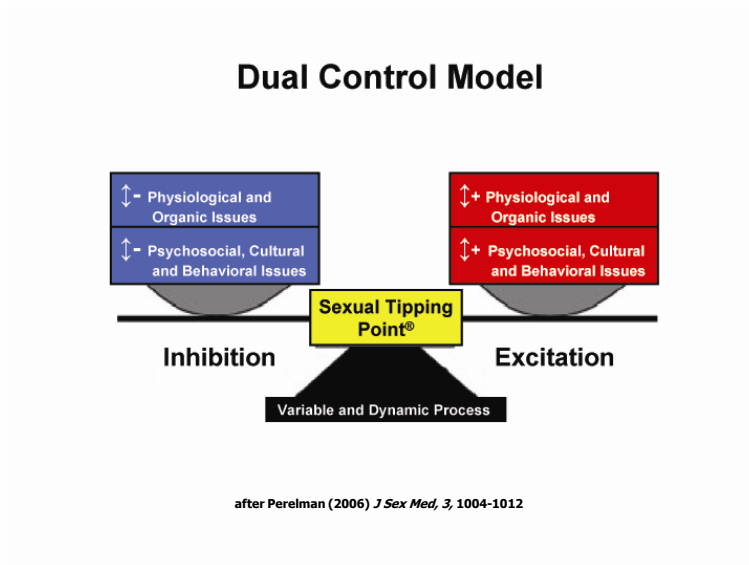
Basson R, Gilks T. Women's sexual dysfunction associated with psychiatric disorders and their treatment. *Womens Health (Lond)*. 2018 Jan-Dec;14:1745506518762664. doi: 10.1177/1745506518762664.

2022-04-05

Dhejne

7

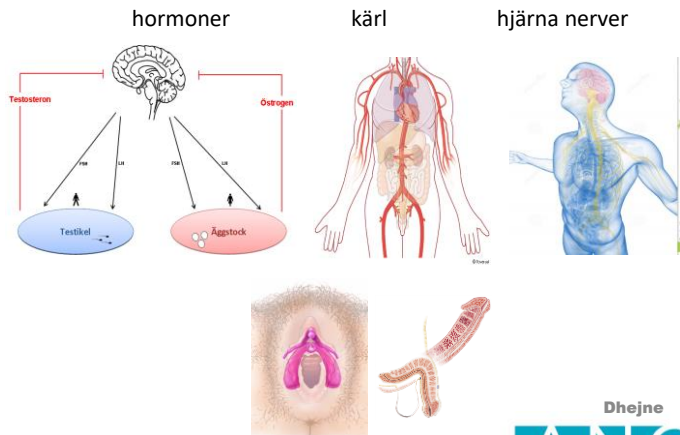
2022-04-05

Dhejne

8

Sexuell funktion

2022-04-05

9

Aktivitet	METS
Vanligt samlag	2-3
Stryka	2-4
Gå lugnt 1,5 km	3-4
Spela golf	4-5
Energiskt samlag	5-6

Mickley & Winstrup 2006

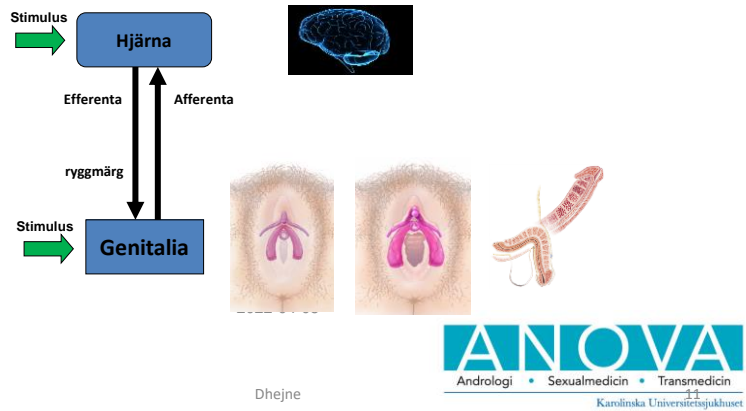
2022-04-05

Dhejne

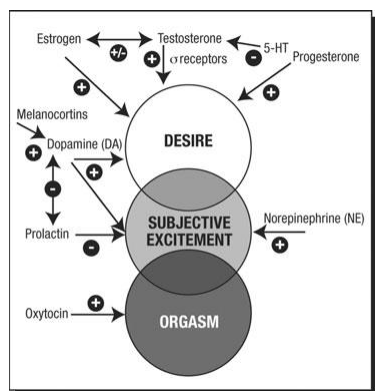

10

Sexuell upphetsning en interaktion mellan hjärnan och könsorganen/sexuellt retbara områden

11

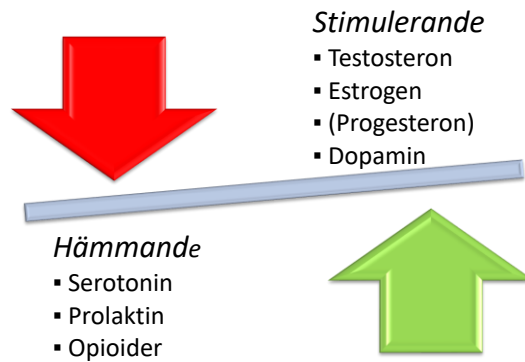

2022-04-05

Dhejne

12

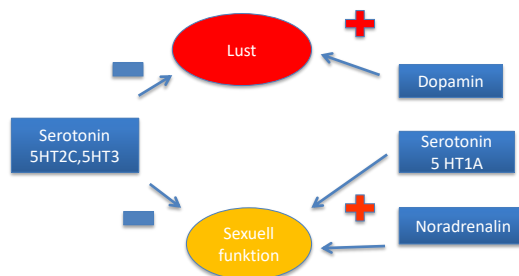

2022-04-05

Dhejne

13

Antidepressiva

Clayton et al. Antidepressant and sexual dysfunction: mechanism and clinical implications
 Post graduate medicine 2014 126:2 91-99

2022-04-05

Dhejne

14

Sexuella biverkningar associerade med SSRI

- 30-80% får sexuella biverkningar, orgasm hämning vanligast
- Många av de som utvecklar sexuella biverkningar avbryter behandlingen i förtid.
- Sexuella biverkningar kommer tidigt och kan minska eller vara oförändrade men försvinner sällan helt.
- Är dosberoende

Clayton et al. Antidepressant and sexual dysfunction: mechanism and clinical implications
Post graduate medicine 2014 126:2 91-99

2022-04-05

Dhejne

15

Varför får inte alla sexuella biverkningar?

SSRI-Related Modulation of Sexual Functioning is Predicted by Pretreatment Resting State Functional Connectivity in Healthy Men

Coraline D. Metzger, Martin Walter, Heiko Graf, Birgit Abler

Arch Sex Behav (2013) 42:935–947

DOI 10.1007/s10508-013-0103-3

2022-04-05

Dhejne

16

Antidepressiva och sexuella biverkningar

Klomipram, Amitryptilin

**Venlafloxin, Paroxetin,
Citalopram, Sertralin, Fluoxetin**

Mirtazapin Escitalopram

**Moclobemid, Agomelatin,
Bupropion, Reboxetin,
Vortioxetin**

Vanligaste biverkan är hämning av orgasm/utlösning. Men lust och upphetsningsfas kan också påverkas.

Av SSRI så hämmar paroxetin, orgasmen mest.

Montejo et al. (2018) The impact of severe mental disorders and psychotropic medications on sexual health and its implications for clinical management. *World Psychiatry*. 2018 Feb;17(1):3-11
Clayton et al. (2014) Antidepressant and sexual dysfunction: mechanism and clinical implications *Post graduate medicine* 2014 126:2 91-99
Serretti & Chiesa - *Practice* 2011;89(1):142-7

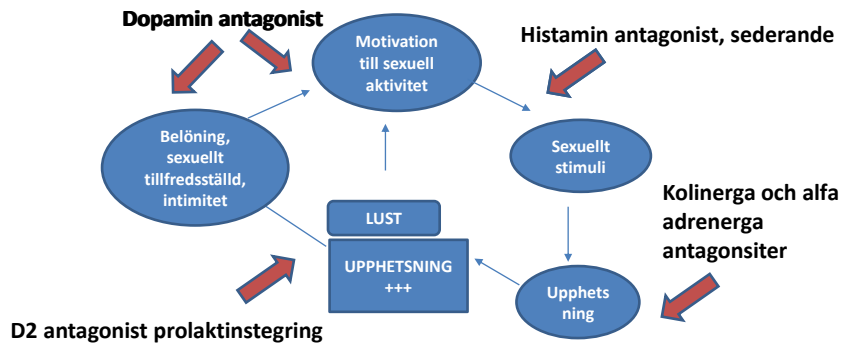

2022-04-05

Dhejne

17

Antipsykotika

Basson and Gilks 2017. Womens sexual dysfunctions associated with psychiatric disorders and their treatment
Womens health

2022-04-05

Dhejne

18

Sexuella biverkningar antipsykotika

Prolaktin neutral	Höjer prolaktin
16-27 % sexuella biverkningar	40-60 % sexuella biverkningar
Qentiapin	Risperidone
Ziprasidon	Haloperidol
Perphenazine	Clozapine
Aripiprazole	Olanzapin

Serretti & Chiesa - Practice 2011;89(1):142-7

2022-04-05

Dhejne

19

- Karbamazepin: relativt vanligt med sexuella biverkningar, låg lust, ED
- Litium: ovanligt med sexuella biverkningar.
- Valproat: vanligt sexuella biverkningar.
- Lamotrigin: ovanligt med sexuella biverkningar.

2022-04-05

20

ADHD

The studies indicated that subjects with ADHD report more sexual desire, more masturbation frequency, less sexual satisfaction, and more sexual dysfunctions than the general population

Soldati et al. Sexual Function, Sexual Dysfunctions, and ADHD: A Systematic Literature Review J Sex Med 2020;:-:1e12

2022-04-05

Dhejne

21

ADHD mediciner

Kan förbättra sexualiteten, bättre fokus men....

Atomoxetine

Låg sex lust 7,4 %

Erektionsproblem 6,5-11%

Ejakulationsproblem 2,8-7,3%

Priapism, spontan ejaculation enstaka fall

25 % av de som upplevde sexuella biverkningar avbröt medicineringen.

Central stimulantia

Erektionsproblem 1-4 %

Låg sex lust 1,4-4 %

Soldati et al. Sexual Function, Sexual Dysfunctions, and ADHD: A Systematic Literature Review J Sex Med 2020;:-:1e12

2022-04-05

Dhejne

22

The Interpersonal Dilemma

2022-04-05

Dhejne

23

Informera eller att inte informera?

2022-04-05

Dhejne

24

Inför insättning av läkemedel som kan ge sexuella biverkningar

- Det här läkemedlet kan för vissa personer ge sexuella biverkningar
- Alla drabbas inte men man kan utveckla nedsatt lust, svårt med erektion/upphetsning, fördröjd orgasm utlösning
- Om det händer så finns det saker vi kan göra

2022-04-05

Dhejne

25

Frågor vid läkemedelsbehandling med sexuella biverkningar

- Trivs du med den här medicinen?
- Är det svårt att komma ihåg att ta den?
- Har den haft några positiva effekter?
- Har du haft bekymmer med några biverkningar?
- En del personer får sexuella biverkningar är det något som har varit ett problem för dig?

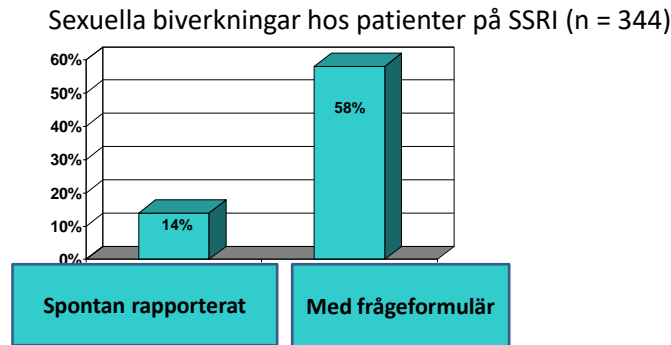
2022-04-05

Dhejne

26

Sexuella biverkningar underskattas av vården

2022-04-05
Montejo-Gonzalez AL et al. J Sex Marital Ther. 1997;23:176-94

Dhejne

27

Är det en biverkan?

- Nej om det fungerar ibland.
- Ja om problemet inte fanns innan.
- Ja även om problemet fanns innan men blivit ännu värre.
- Är det en biverkan bättre att säga som det är?
- Väga för och nackdelar med medicin.
- Finns annat som också påverkar

Dhejne 2022-04-05

Dhejne

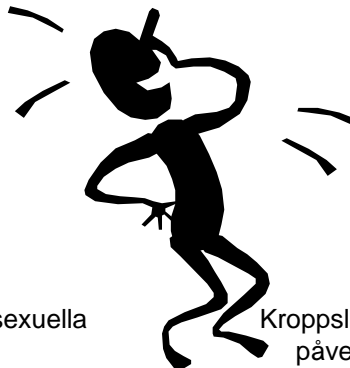
28

Tidigare sexualitet?

Partner?

Det sexuella problemet ger
mera sexuella problem?

Sjukdomen i sig har sexuella
symtom eller medför en risk
för att man varit riskutsatt

Psykofarmaka ger sexuella
biverkningar?

Psykofarmaka hjälper mot
sexuella problem

Kroppslig sjukdom som
påverkar sexualiteten?

2022-04-05

Dhejne

29

Vad kan man göra om personen har en sexuell biverkan av SSRI?

- Är patienten i remission?
- Vilket problem? lust?, upphetsning? Utlösning/orgasm?
- Informera om att det är en biverkan GLÖM ej partner
- Fundera på om man ska försöka göra något
- Förbättrad sexualpraktik
- Drug holiday
- Sänka dosen
- Lägga till preparat
- Byta preparat

2022-04-05

Dhejne

30

”Antidoter”

Om orgasm utlösningssvårigheter av SSRI. Prova att lägg till

Studier

Buspiron 30mg x 2 (5HT1A partiell agonist), tar 2v innan effekt bäst för kvinnor,

Bupropion 150-300 /dygn (Dopa o noradrenerg agonist) bäst effekt på lust.

Sildenafilil 50 mg även för kvinnor

Klinisk kunskap

Mirtazapin 15mg tn adrenerg antagonist, 5HT2A, 5HT3 blockerare

Aripiprazol tillägg

Gregorian 2002, Landen 1999, Höschl 2004,

Bodlund 2005, Se graves 2007

2022-04-05

Dhejne

31

Sildenafilil för sexuella biverkningar

- 54,5% hade förbättrad sexualitet jmf med 4,4% vid placebo
- Inte bara erektionen utan ejakulation, orgasm och tillfredställelse förbättrades

Och kvinnor?

Nurnberg. JAMA 2003

2022-04-05

Dhejne

32

Sildenafil Treatment of Women With Antidepressant-Associated Sexual Dysfunction

A Randomized Controlled Trial

H. George Nurnberg, MD _____ *JAMA*. 2008;300(4):395-404

Paula L. Hensley, MD _____

Julia R. Heiman, PhD _____

Harry A. Croft, MD _____

Charles DeBattista, MD _____

Susan Paine, MPH _____

- 98 kvinnor 18 – 50 år med SSRI induserad kvinnlig sexuell dysfunktion
- Orgasm och eller upphetsning problem
- RCT placebo eller sildenafil (50 -100 mg) vid behov
- 8 veckor

2022-04-05

Dhejne

33

Resultat, sildenafil vs placebo vid behandling av sexuella biverkningar orsakade av SSRI hos kvinnor

- $p=0.001$ förbättrad CGI-S (Generell klinisk upplevelse) av sexuell funktion i Sildenafilgruppen jämfört med placebo.
- $p=0.01$ förbättrad orgasm förmåga i Sildenafilgruppen jämfört med placebo.
- De som svarade på Sildenafil hade högre nivåer av testosteron vid start av studien.

2022-04-05

Dhejne

34

Låg sexlust

- Depression ej i remission, anhedoni?
- Ta prolaktin, testosteron, SHBG, och TSH.
- Om testosteronbrist, remiss androlog.
- Om prolaktin, utredning byt farmaka.
- Tillägg av bupropion

SSRI kan också ge prolaktinökning

2022-04-05

Dhejne

35

Vad är svårt med att ta upp sexualitet med patienter?

2022-04-05

Dhejne

36

Screening frågor

- Har du märkt någon förändring av din sexualitet sedan dina symtom började?
- Är du nöjd med din sexualitet?
- Om du har en partner har relationen påverkats av hur du mår?
- Är du nöjd med din kropp?
- Upplever du att du inte har kontroll över din sexualitet?

2022-04-05

Dhejne

37

Förtrogenhet

- Det är vanligt vid depression/psykos att man kan uppleva minskad el ökad sexuell lust har det drabbat dig?
- När man har ett sexuellt problem händer det att man provar med en annan partner för att se om det fungerar bättre då. Har du gjort det?

2022-04-05

Dhejne

38

Lyfta icke verbal kommunikation

- Undrar du varför jag frågar om detta? Det gör jag för jag vet att när man har den här typen av problem som du har är det också vanligt att man får problem med sin sexualitet, sexuella lust, erektion eller lubrikation. Har detta drabbat dig finns det olika saker man kan göra för att underlätta/bota/stödja etc.

2022-04-05

Dhejne

39

Vilka ord

- De som känns bra för en själv?
- Vanliga svenska ord, penis, vulva, klitoris, slida, stånd, upphetsning, orgasm, utlösning, etc.
- Träna högt att formulera frågor.
- Tänk på tolken och att sexuella ord oftast inte ingår i svenskundervisningen

2022-04-05

Dhejne

40

Frågor vid läkemedelsbehandling som kan ge sexuella biverkningar

- Trivs du med den här medicinen?
- Är det svårt att komma ihåg att ta den?
- Har den haft några positiva effekter?
- Har du haft bekymmer med några biverkningar?
- En del personer får sexuella biverkningar är det något som har varit ett problem för dig?

2022-04-05

Dhejne

41

Tack för att ni lyssnat

2022-04-05

Dhejne

42